

DACO-ROMANII LA CURBURA CARPAŢILOR

Cu multe decenii în urmă Vasile Pârvan căuta să dovedească faptul că procesul de simbioză, amestec și influențe reciproce, de natură materială și spirituală s-a consumat în chip nemijlocit și continuu între populația geto-dacică și romani.

Fenomenele complexe de simbioză daco-romană erau descifrate la vremea aceea de către Vasile Pârvan și alți învățați în lumina izvoarelor scrise și a lecturii inscripțiilor. Cele intuite de Vasile Pârvan au fost dovedite pe calea arheologică în răstimpul dintre cele două războaie mondiale de Gh. Ștefan care a cercetat la Drajna de Sus, jud. Prahova, un castru roman în cuprinsul căruia a descoperit numeroase vestigii geto-dacice în amestec cu cele romane¹.

Cu două decenii în urmă o atare situație a fost întâlnită și la Tîrgșorul Vechi, jud. Prahova, unde în perimetrul unui complex thermal aferent unui castru, ca și în cuprinsul unor lagăre de muncă romane, situate în vecinătatea incintei voievodale tîrgșorene, au fost găsite vestigii geto-dacice laolaltă cu materiale romane, probînd în chip indubitabil faptul că în cuprinsul și preajma castrelor ridicate de Traian și armatele sale, în zona colinară munteană, triburile geto-dacice au trăit și muncit alături de romani².

Prin cercetări noi au fost obținute elemente de ordin arheologic cîștigate în urma analizelor și observațiilor stratigrafice, la care s-a adăugat folosirea metodei comparării materialelor.

În felul acesta a fost deschisă posibilitatea înțelegerii a numeroase aspecte legate de raporturile social-economice și juridice dintre geto-daci și romani. Pentru a exemplifica cele afirmate ne mulțumim a sublinia fap-

¹ Gh. Ștefan, *Le camp romain de Drajna de Sus*, în *Dacia*, 11-12, 1948, p. 115-144.

² La Drajna de Sus au fost descoperite materiale de certă factură geto-dacică în amestec cu cele romane. O atare situație poate chiar mai concludentă o avem documentată la Tîrgșor, jud. Prahova, unde în lagărele de muncă din preajma termelor și castrului au fost găsite vestigii geto-dacice laolaltă cu cele romane.

tul potrivit căruia, geto-dacii din regiunea de care ne ocupăm, alături de cei din Dacia romană, au preluat din arsenalul ceramic roman specia ceramicii din pastă nisipoasă care atît ca forme, cît și prin calitățile sale uzuale a fost preferată altor categorii ceramice³.

Un alt exemplu ilustrativ constă în preluarea obiceiului de a depune în morminte monede potrivit unei moșteniri mai vechi greco-romane, legată de trecerea Styxului sau Obolul lui Charon.

Constatările de care am amintit capătă greutate dacă ținem seama de conservatorismul și tradiționalismul care caracteriza societatea geto-dacică în ceea ce privește, atît cultura materială cît și cea spirituală.

Anii 118–120 marchează momentul în care puterea romană din motive strategice și economice este nevoită să se replieze pe linia limesului alutan. În perioada la care ne referim în zona de cîmpie a Munteniei, pătrund dinspre stepele nord-pontice, sarmații roxolani și alanii timpurii, care vor intra în chip firesc în contact direct cu carpicii din Moldova și dacii liberi din Muntenia⁴.

Intensificarea cercetărilor din ultima vreme a îngăduit cartarea antichităților de caracter sarmatic. Așa după cum s-a mai arătat la vest de limesul transalutan nu au fost reperate încă antichități sarmatice grupate compact⁵. Faptul s-ar putea explica prin aceea că la data la care ne referim romanii din Dacia Inferior, controlau teritoriul dintre Olt și limesul transalutan.

Cu toate acestea în perioada în care ne aflăm la granițele imperiului, încep să se miște numeroase populații atrase de mirajul Romei și începuturile crizei în care cădea Imperiul roman.

În ultima vreme, în regiunea de la curbură Carpaților alături de dacii liberi din Muntenia sînt semnalate și fixări de carpi de pildă la Gura Nișcovului și la Izvorul Dulce, jud. Buzău⁶. În această perioadă în cadrul coalițiilor organizate de carpi și dacii liberi participă și populații alogene. Asemenea coaliții se încheagă cu repezițiune și la intervale scurte pentru organizarea raidurilor de pradă efectuate în teritoriile din dreapta Dunării. Riposta romană se reflectă și într-o seamă de izvoare care consemnează pentru unii împărați biruitori titlul de dagicus, carpicus, sarmaticus și goticus⁷.

³ În legătură cu această categorie ceramică v. Gh. Diaconu, în *Dacia*, N.S., XIV, p. 243–250.

⁴ Pentru coabitarea carpato-sarmatică este suficient să menționăm situația de la Poienești unde în necropola carpică apar și morminte sarmatice cu crani deformată, iar pentru situația din Muntenia semnalăm descoperirile din necropola de pe malul stîng al iazului Leaota de la Tîrgșor unde avem cercetate morminte de înhumăție sarmatică, iar în periferia de sud-sud-vest a necropolei morminte de incinerăție aparținînd dacilor liberi.

⁵ Cel mai vestic, mai precis sud-vestic mormînt sarmatic este cel de pe valea Uruluiului. Recent au mai fost descoperite întîmplător vestigii sarmatice în preajma Slatinei, însă din cele ce cunoaștem nu poate fi vorba de necropole organizate.

⁶ Magda Tzony, *Contribuții la problema răspîndirii carpilor la Dunărea de Jos*, în *Pontica*, vol. X p. 349–352.

⁷ Asemenea titluri sînt documentate mai ales pe emisiunile monetare.

Cu toate acestea prima etapă a procesului romanizării populației geto-dacice din zona colinară munteană, caracterizată prin perioada în care stăpânirea efectivă a romanilor și-a lăsat amprenta puternică, continuă pe alte căi. Elementele de cultură materială romană pătrund în mediul geto-dacic, fie pe calea raidurilor de pradă sau a stipendiilor, fie pe aceea a schimbului în momentele de liniște. În sensul celor afirmate este demnă de subliniat constatarea potrivit căreia, cultura materială a dacilor liberi de la sud de Carpații munteni este adomă cu a geto-dacilor din subcarpații olteni și cu aceea a populației băștinașe de la nord de Carpați⁸.

Fondul cultural autohton născut din îmbinarea elementelor geto-daco-romane s-a îmbogățit continuu, asimilând elemente culturale alogene, pulsând în schimb în permanență în alte culturi, elemente proprii care vor fi însușite ușor de migratori, aflați pe o treaptă mai puțin dezvoltată din punct de vedere al organizării social-economice.

Vigoarea elementelor de cultură materială ca și cele de natură spirituală a dus cu timpul la impunerea acestora în cuprinsul unor culturi care au luat naștere la cumpăna dintre secolele III-IV e.n. Este cazul mai ales a culturii de tip Sintana de Mure-Cerneahov cu o largă arie de răspândire în care fondul daco-roman este suficient de bine reprezentat.

În vremea în care cultura de care aminteam se dezvoltă continuu și atinge faza sa de maximă înflorire asistăm la un moment dat la revenirea puterii romane în regiunile de la nord de Dunăre. Știri din izvoarele scrise, completate de date arheologice dovedesc fără putință de tăgadă că în timpul domniei împăratului Constantin cel Mare este realipit la imperiu un teritoriu întins situat la nord de Dunăre. Cu acelaș prilej împăratul și constructorii săi ridică edificii civile și militare la Dierna-Orșova, Drobeta-Tr. Severin, Sucidava-Celei și la Constantiniana Daphne⁹.

Descoperiri arheologice recente întreprinse în perimetrul comunei Pietroasele, jud. Buzău, vin să adauge noi construcții monumentale la salba de fortărețe pe care ostașii lui Constantin cel Mare le-au ridicat în secolul al IV-lea e.n.

Acum 110 ani marele cărturar și om de literă Al. Odobescu preocupat de valorificarea științifică a tezaurului de la Pietroasa a poposit la poalele dealului Istrița unde în centrul comunei amintite se păstrau încă destul de bine urmele unui castru din piatră.

Al. Odobescu a executat câteva sondaje informative pe linia zidurilor de sud și vest, iar rezultatele cercetărilor au fost consemnate în volumul III al operei postume, apărută la Paris-Leipzig în anul 1900¹⁰.

⁸ Avem în vedere în primul rând categoria ceramicii lucrate cu mina din care nu lipsește cătuia sau ceașca dacică cu suita sa de forme variate. Repertoriul ceramicii fine cenușii și cenușii-negre este de asemenea menținut în toate provinciile, dar mai ales ceramica din pastă nisipoasă preluată de la romani pe care de pildă carpicii nu o au în repertoriul lor ceramic. La cele de mai sus se adaugă obiecte și podoabe de certă factură romană răspândite uniform în aria culturală a dacilor liberi.

⁹ În legătură cu activitatea de reconstrucții și construcții din perioada constantiniană, V. D. Tudor, în *Otenia Romană*, ed. II și III.

¹⁰ Al. Odobescu, *Le Trésor de Pétroussa*, III, Paris-Leipzig, 1900, p. 19-21.

Nevoia deslușirii problemelor pe care le ridică complexul arheologic de la Pietroasa a impus reluarea cercetărilor în zilele noastre ¹¹. (fig. 1)

Pînă în prezent au fost practicate sondaje informative pe laturile de vest și sud ale castrului. În timpul săpăturilor au fost descoperite numeroase materiale arheologice ca : ceramică, unelte, arme, podoabe, dar mai ales au fost cîștigate date interesante legate de tehnica de construcție a fortăreței ¹².

Principalele concluzii care se degajă în lumina ultimelor cercetări vin în sprijinul celor arătate de Al. Odobescu în opera sa și infirmă o seamă de ipoteze eronate care au circulat într-o serie de studii și tratate ¹³.

Arhitectul și strategul care au ales și conceput planul castrului au fost cu siguranță de origine romană.

Meșterii zidari, cei care au ars piatra de var și au pregătit mortarul ca și cei care au realizat sistemul de aducere a apei în castru nu puteau fi decît de origină romană. În sfîrșit, pietrarii, cioplitorii în piatră care ecarisau blocurile în vederea placării zidurilor ca și cărăușii care au tăiat, transportat și fasonat materialul lemnos din masivul Istrița, au fost localnici, adică populația geto-dacică ale cărei urme sînt păstrate atît în castru, cît și în exteriorul acestuia în proporție de aproximativ 30%.

Întrucît în perioada asupra căreia stăruim, în aceste părți al Munteniei, izvoarele scrise ca și cele arheologice, atestă și prezența unor populații alogene în speță sarmații sau vizigoții lui Athanaric, s-a pus și problema posibilității construirii castrului de către romani pentru goți într-o perioadă în care aceștia au avut statutul de *foederați* față de imperiu ¹⁴. O asemenea ipoteză de lucru nu mai poate fi acceptată datorită între altele și unei descoperiri importante care a fost făcută în campania de săpături din vara anului 1976 ¹⁵. Este vorba despre identificarea complexului thermal care a deservit castrul. Acesta este situat la aproximativ 400 m spre est de castru în direcția satului Șaringa.

În lumina sondajului practicat, au fost cîștigate următoarele elemente : termele au forma dreptunghiulară cu laturile lungi de aproximativ 40 m, iar cele scurte de circa 25–30 m. Au fost descoperite patru ziduri cu o grosime de 1–1,10 m, iar al cincilea situat pe latura de sud are lățimea de 0,75–0,80 m. Două ziduri paralele situate la distanța de 5,50 m închid un hypocaust cu 20 de pile *in situ*. Pe latura de sud a fost descoperită o încăpere pardosită cu dale de marmură. Tot aici au fost reperate două canale de drenaj.

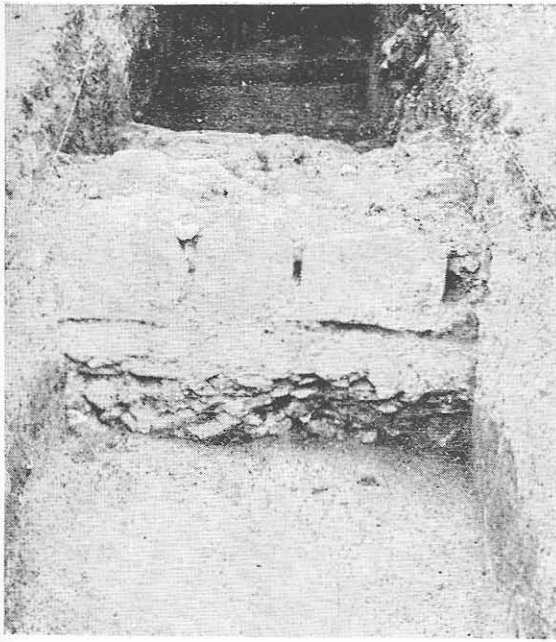
¹¹ Primele sondaje au fost practicate în toamna anului 1973, pentru ca între 1974–1976 cercetările să fie desfășurate pe un front mai larg fiind descoperite cu acest prilej termele castrului și patru necropole nemijlocit legate de existența fortăreței.

¹² Gh. Diaconu, *Castrul de la Pietroasa*, în Odobescu IV, *Tezaurul de la Pietroasa*, București, 1976, p. 1057.

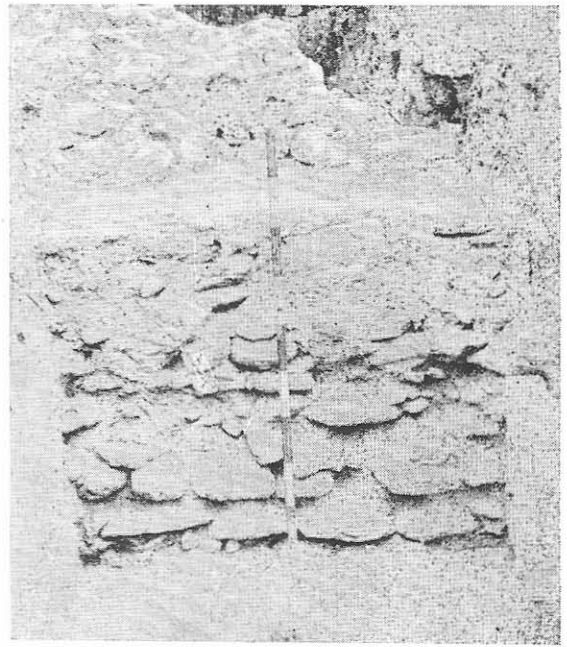
¹³ Pe o poziție justă s-a plasat Ecaterina Dunăreanu-Vulpe care acceptă datarea lui Al. Odobescu, v. *Tezaurul de la Pietroasa*, București, 1967, p. 49.

¹⁴ F.H.D.R. II, p. 49.

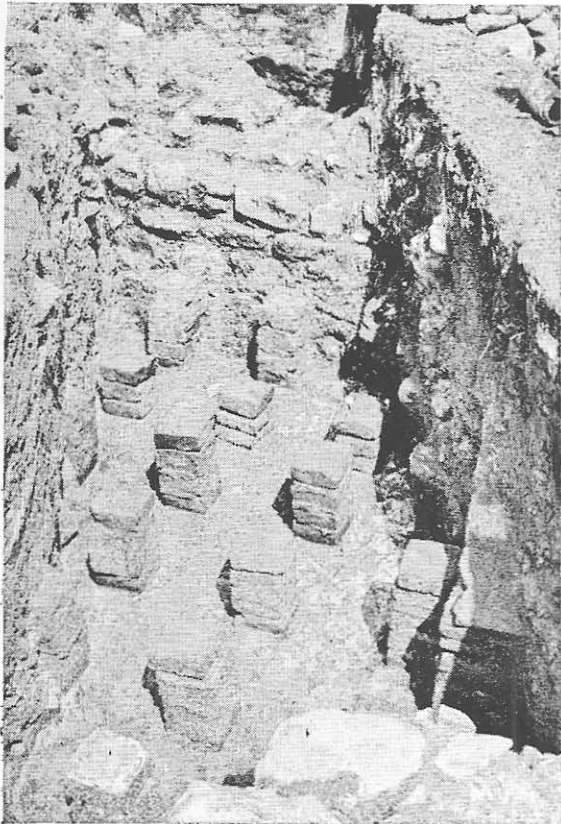
¹⁵ Complexul thermal a fost cercetat de Magda Tzony membră a șantierului arheologic Pietroasa.

1.

2.

3.

4.

Fig. 1. 1. Zidul de sud al castrului placat cu blocuri cioplite ; 2. Fundația zidului de sud lucrată din pietre legate cu pământ ; 3. Pile din Hypocaust ; 4. Canal de drenaj de pe latura de sud a thermelor.

În cuprinsul încăperilor și în stratul de cultură au apărut materiale ceramice datînd din secolul al IV-lea e.n. similare celor din castru, dar mai ales ceramica smălțuită de origine romană. Printre pilonii-pilele hypocaustului a fost găsit un fragment de cărămidă pe care se mai păstrează în poziție întoarsă literele C.P.F., adică o cărămidă ștampilată aparținînd unor trupe din cadrul Legiunii XI Claudia cu sediul la Durostorum-Silistra¹⁶. Datele de care dispunem la care se adaugă noua descoperire ne îndrituiesc să afirmăm că atît castrul cît și termele au fost ridicate în cursul secolului al IV-lea e.n. de unități și meșteri romani pentru a adăposti o garnizoană care avea în principal misiunea de a apăra și controla regiunea de la curbura Carpaților.

Înainte de a încheia, se cuvine a reaminti că atît în castru, cît și în exteriorul acestuia au fost descoperite numeroase materiale ceramice, obiecte și podoabe de certă factură geto-dacică ceea ce ne îngăduie să socotim că la ridicarea și poate la apărarea fortificației au participat și băștinașii¹⁷. Conviețuirea geto-dacilor cu romanii în răstimpul dintre anii 332-333 și pînă în pragul campaniilor lui Valens, cînd probabil castrul este cedat vizigoților, ne dă dreptul să conchidem că în acest al doilea moment al revenirii puterii romane în nord-nord-estul Munteniei și în restul teritoriului mărginit de Brazda lui Novac de Nord, simbioza daco-romană atinge un nivel ridicat pentru ca în cursul secolelor V-VI e.n. să se afirme mai viguros în contactul cu alte populații alogene.

RESUMÉ

LES DACO-ROMAINS À LA CURBURE DES CARPATHES

On insiste, au commencement, sur la première étape du processus de la coexistence daco-romaine illustrée par les recherches plus anciennes de Drajna de Sus, ainsi que par celles plus récentes de Tîrgșorul Vechi, les deux cités étant situées dans la région de Prahova.

Dans les cités mentionnées, on a découvert et investigué des monuments romains datant du commencement du IIe siècle de n.è. et où parmi les vestiges romains se trouvaient aussi ceux géto-daces.

La continuité de ce processus pendant les IIIe-IVe siècles de n.è., est attestée par la présence des éléments matériels romains qui ont envahi, par de multiples voies, le milieu autochtone.

La deuxième étape importante de la coexistence daco-romaine s'est développée au cours du IVe siècle de n.è., époque où la pouvoir romain réapparaît au Nord du Danube, annexant à l'Empire une partie du territoire de la Munténie.

Les résultats des recherches récentes faites à Pétrossa-Buzău, à côté de celles plus anciennes, sont présentées elles aussi comme un témoignage de la présence des romains en Munténie pendant le IVe siècle de n.è.

¹⁶ F.H.D.R. II, p. 211.

¹⁷ Nu este vorba numai de materiale ceramice de factură geto-dacică. În ultimele campanii au fost descoperite topoare de luptă și cosoare-seceri care amintesc de temuta sica dacică.